LIETUVA

Žmogaus teisių padėties Lietuvoje 2021 m. ataskaita

SANTRAUKA

Lietuvos Respublika yra konstitucinė, daugiapartinė, parlamentinė, demokratinė valstybė. Įstatymų leidžiamoji valdžia priklauso vienų rūmų parlamentui (Seimui), vykdomoji valdžia priklauso ministrui pirmininkui ir ministrų kabinetui. 2019-ųjų metų prezidento rinkimai ir Europos Parlamento rinkimai bei 2020-ųjų metų spalį rengti nacionalinio parlamento rinkimai, vertinusių stebėtojų nuomone, iš esmės vyko laisvai ir sąžiningai.

Policija ir Valstybės sienos apsaugos tarnyba yra pavaldžios Vidaus reikalų ministerijai. Specialiųjų tyrimų tarnyba – pagrindinė su korupcija kovojanti institucija – yra pavaldi Prezidentui ir Seimui. Civilinės valdžios institucijos veiksmingai kontroliavo policiją, Valstybės sienos apsaugos tarnybą, kariuomenę ir Specialiųjų tyrimų tarnybą. Pasitaikė atvejų, kuomet saugumo struktūrose dirbantys pareigūnai piktnaudžiavo savo įgaliojimais.

Nuo birželio mėn. per sieną su Baltarusija pradėjo plūsti nelegalūs migrantai. Vyriausybė, siekdama tvarkyti nelegalių migrantų srautus, paskelbė šalyje nepaprastąją padėtį. Sulaikyti migrantai laikomi įvairiose šalies vietose įrengtose pabėgėlių stovyklose.

Reikšmingi žmogaus teisių pažeidimai nustatyti kalėjimuose, kur, pasak patikimų šaltinių, sąlygos buvo atšiaurios ir pavojingos gyvybei.

Valdžios institucijos yra įsteigusios procedūras, skirtas nustatyti ir nubausti žmogaus teises pažeidusius pareigūnus.

1 skyrius. Pagarba teisei į asmens neliečiamybę

a. Savavališkas gyvybės atėmimas ir kitos neteisėtų ar dėl politinių motyvų įvykdytų žmogžudysčių formos

Pranešimų, kad valdžios institucijos ar jų atstovai būtų savavališkai ar neteisėtai atėmę gyvybę, negauta.

b. Žmonių dingimas

Pranešimų apie asmenis, už kurių dingimą būtų atsakingos valstybinės institucijos, negauta.

c. Kankinimai ir kitoks žiaurus, nehumaniškas, žeminantis elgesys ar bausmės

Konstitucija ir įstatymai tokį elgesį draudžia. Europos Tarybos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau dokumente – CPT) atstovai 2019 m. publikuotoje ataskaitoje teigė gavę pranešimų apie galimai perteklinį kalėjimų prižiūrėtojų jėgos panaudojimą prieš kalinius Alytaus, Marijampolės ir Pravieniškių kalėjimuose, malšinant tarp kalinių įsiplieskusias muštynes.

Sąlygos įkalinimo ir kardomojo kalinimo įstaigose

Sąlygos kai kuriose įkalinimo ir kardomojo kalinimo įstaigose išliko prastos, neatitinkančios sanitarinių ir sveikatos priežiūros standartų bei pasižyminčios aukštu smurto lygiu tarp kalinčių asmenų. Sieną su Baltarusija kirtę neteisėti migrantai būdavo apgyvendinami migrantų sulaikymo stovyklose, kur gyvenimo sąlygos dažnai būdavo netinkamos.

Fizinės sąlygos. CPT 2019 m. ataskaitoje nurodė, kad sąlygos Alytaus, Marijampolės ir Pravieniškių kalėjimuose neatitinka standartų. Šiuose kalėjimuose kalintys asmenys, o ypač Marijampolės ir Pravieniškių kalėjimuose, skundėsi dėl maisto kokybės ir ypač dėl jo kiekio.

CPT atstovai gavo nemažai pranešimų apie kalėjimų personalo naudojamą fizinį smurtą ir perteklinį jėgos panaudojimą Alytaus, Marijampolės ir Pravieniškių kalėjimuose. CPT vertinimu, medicininės išvados patvirtino fizinio smurto panaudojimą. CPT taip pat pažymėjo, jog kalėjimų personalas naudojo perteklinę jėgą, įskaitant smūgius kumščiais, spyrius ir smūgius lazdomis, malšinant tarp kalinių įsiplieskusius smurto protrūkius. CPT taip pat pranešė apie „išskirtinai žiaurų smurtą, žeminimą ir išnaudojimą tarp kalinių“ šiuose kalėjimuose. Be to, pranešama, jog nuo kitų kalinių apsisaugoti norėję kaliniai turėjo praleisti kelis (dažniausiai šešis) mėnesius ar net kelis metus mažose, dažnai apleistose kamerose, laikantis itin skurdaus režimo (be veiklos, bendravimo ar ilgalaikių pasimatymų), kas *de facto* prilygsta kalėjimui vienutėje. Daugelis kalinių prisipažino CPT, jog stengdavosi pakliūti į vadinamuosius bausmės blokus, nes bijojo būti jėga priversti vartoti narkotikus ir užsikrėsti ŽIV ar hepatitu C. CPT ataskaitos rengimo laikotarpiu negauta pranešimų apie vyriausybės pastangas minėtas problemas spręsti.

Birželio 11 d. Seimo kontrolierių įstaiga pranešė išnagrinėjusi individualų ieškinį ir nusprendusi, jog Vilniaus apskrities vyriausiasis policijos komisariatas buvo nepagrįstai panaudojęs elektrošoką, kuris ieškovui sukėlė epilepsijos priepuolį. Nukentėjęs asmuo teigė iš anksto įspėjęs pareigūnus, jog prieš jį elektrošoką naudoti nagalima dėl pavojaus sveikatai.

Birželio 26 d. Seimo kontrolierių įstaiga pranešė išnagrinėjusi individualų ieškinį, kuriame teigiama, jog Pravieniškių kalėjimo ligoninėje dirbantys pareigūnai neužtikrino sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo, įskaitant gydytojo ir gydymo paslaugų.

Atsakydama į CPT 2019 m. ataskaitą, vyriausybė teigė, jog, siekiant išvengti smurto, kaliniai, patekę į žodinį ar fizinį konfliktą su kitais kaliniais, būdavo nedelsiant izoliuojami ar perkeliami į kitą pataisos įstaigos sektorių.

Balandžio 6 d. Seimo kontrolierių įstaiga pranešė, jog Šiaulių pataisos namuose sulaikytas asmuo skundėsi dėl prastų sanitarinių sąlygų. Seimo kontrolierių įstaiga rekomendavo Teisingumo ministerijai pataisyti teisės aktus, kad šie suteiktų teisę nuteistiesiems tinkamai pasirūpinti asmenine higiena.

Liepos 16 d. Lietuvos raudonojo kryžiaus vadovė teigė, jog organizacija, atlikusi migrantų stovyklų patikrą, nustatė, kad migrantai buvo laikomi prastomis sąlygomis, t. y., jiems trūko sveikatos priežiūros paslaugų, gyvenamieji korpusai neatitiko standartų, trūko dušų ir tualetų. Rugsėjo mėn. migrantai buvo perkelti iš palapinių į pastatus bei laikinas pastoges, kurios buvo pritaikytos gyventi pažeidžiamoms grupėms, vaikų švietimui ir laisvalaikiui, bei sudaryta galimybė savarankiškai gamintis maistą.

Administracija. Įstatymų nustatyta tvarka, Seimo kontrolierių įstaiga privalo vykdyti sulaikymo įstaigų ir socialines paslaugas teikiančių institucijų patikras. Seimo kontrolierių įstaiga paprastai tirdavo pagrįstus kalinių, migrantų ir prieglobsčio prašytojų skundus ir bandydavo juos spręsti, dažniausiai pateikdama rekomendacijas susijusioms institucijoms ir prižiūrėdama jų įgyvendinimą. Pasak Seimo kontrolierių įstaigos, kalinimo įstaigos reagavo į visas jos intervencijas.

Nepriklausoma stebėsena. Valdžios institucijos leido nepriklausomiems nevyriausybiniams stebėtojams vykdyti stebėseną. CPT lankėsi šalyje 2018 m. ir paskelbė ataskaitą 2019 m.

d. Savavališkas areštas arba sulaikymas

Įstatymai draudžia savavališkai areštuoti ar sulaikyti asmenis, taip pat suteikiama teisė užginčyti arešto ar sulaikymo teisėtumą teismuose. Valdžios institucijos iš esmės šių reikalavimų paisė.

Arešto procedūros ir elgesys su sulaikytais asmenimis

Norint sulaikyti asmenį, paprastai turi būti išduotas teismo orderis, išskyrus tuos atvejus, kai asmenys pagaunami vykdantys nusikaltimą. Teisėjai gali išduoti teismo orderį tik tuo atveju, jei pateikiami patikimi nusikalstamos veikos įrodymai. Prieš pateikiant formalius kaltinimus, policija gali sulaikyti įtariamuosius ne ilgiau nei 48 valandoms. Sulaikytieji turi teisę gauti informaciją apie jiems pareikštus kaltinimus arešto ar pirmosios apklausos metu. Valdžios institucijos paprastai šių reikalavimų laikėsi.

Sulaikytieji gali būti paleisti už užstatą. Šia teise buvo aktyviai naudotasi.

Sulaikytieji gali kreiptis į advokatą įstatymo nustatyta tvarka. Neišgalintiems jo nusamdyti, advokatą parūpina valstybė. Sulaikytas asmuo turi teisę susitikti privačiai su pageidaujamu advokatu prieš pirmąją apklausą. Kai kurie sulaikytieji, kuriems valstybė skyrė advokatą, skundėsi, jog pirmąkart susitiko su juo tik per teismo posėdį. Taip buvo net ir tais atvejais, kai sulaikytieji prašė advokato tuojau po sulaikymo.

e. Atsisakymas suteikti teisę į nešališką ir viešą teismą

Konstitucijoje nustatyta, kad teismų sistema yra nepriklausoma. Valdžios institucijos paprastai gerbė teismų nepriklausomumą ir nešališkumą.

Teismo procesas

Konstitucijoje ir įstatymuose numatyta teisė į nešališką ir viešą teismą. Nepriklausoma teismų sistema paprastai šią teisę užtikrino.

Kaltinamiesiems taikoma nekaltumo prezumpcija. Taip pat jie turi šias teises: nedelsiant gauti išsamią informaciją apie jiems reiškiamus kaltinimus, būti teisiamiems ir dalyvauti nešališkame ir viešame teisme be nepagrįsto atidėliojimo, bendrauti su pasirinktu advokatu (arba valstybės skirtu advokatu), gauti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai, gauti nemokamas vertėjo paslaugas nuo kaltinimo pateikimo momento iki paskutinės apeliacijos. Kaltinamieji turi teisę užduoti klausimus prieš juos liudijantiems asmenims, pateikti juos ginančius parodymus ir

įrodymus, taip pat jie neprivalo duoti parodymų prieš save ar prisipažinti kaltais. Jie turi teisę teikti apeliacijas.

Politiniai kaliniai ir sulaikytieji

Pranešimų apie politinius kalinius ar sulaikytuosius negauta.

Civilinių bylų nagrinėjimas ir teisių gynimo priemonės

Ieškovai gali pateikti ieškinį dėl teisinės pagalbos ar laikinų apsaugos priemonių nuo žmogaus teisių pažeidimų. Asmenys, kurių žmogaus teisės buvo galimai pažeistos, taip pat gali kreiptis į Seimo kontrolierių įstaigą su prašymu išnagrinėti jų pateiktą skundą. Nors Seimo kontrolierių įstaiga turi teisę pateikti pažeidimą padariusiai institucijai tik rekomendacijas, jas institucijos paprastai įgyvendindavo. Asmenys, teigiantys, kad valstybė galimai pažeidė Europos žmogaus teisių konvenciją, ir pasinaudoję visomis galimomis teisinės gynybos priemonėmis šalyje, gali pateikti skundą Europos Žmogaus Teisių Teismui (toliau dokumente – EŽTT).

Nuosavybės nusavinimas ir grąžinimas

Vyriausybė yra priėmusi įstatymus ir įsteigusi tvarką spręsti bendruomenių nuosavybės grąžinimo klausimus. Pasak nevyriausybinių organizacijų (toliau dokumente – NVO) ir atstovavimo organizacijų, vyriausybė padarė nedidelę pažangą spręsdama su Holokausto laikotarpiu susijusius ieškinius, tarp jų ir pateiktus užsienio valstybių piliečių. 2011 m. įsteigtas filantropinis fondas, skirtas kompensuoti žydų bendruomenėms už komunistų ir nacių konfiskuotą turtą. Fondo lėšomis buvo remiami paskiri asmenys ir edukaciniai, kultūriniai, moksliniai ir religiniai žydų projektai. Vadovaujantis vyriausybės ir žydų bendruomenės susitarimu, iki 2023 m. per fondą turės būti išmokėti 36 mln. eurų (41 mln. JAV dolerių). 2013 ir 2014 metais fondas atliko vienkartinę 870 000 eurų (1,2 mln. JAV dolerių) išmoką individualiems Holokaustą išgyvenusiems asmenims. Likusi lėšų dalis, fondo valdybos sprendimu, buvo skirta paremti žydų edukacinius, kultūrinius, mokslinius ir religinius projektus. Šiais metais minėtu tikslu į fondą buvo pervesta 3,6 mln. eurų (4,1 mln. JAV dolerių). Įskaičiavus šią sumą, iš viso į fondą buvo pervesta 28,9 mln. eurų (33,2 mln. JAV dolerių). Žydų ir etninių lenkų bendruomenės toliau siekė kompensacijos už privačių asmenų nusavintą turtą, nes individualių ieškinių pateikti nebuvo galima nuo 2001 metų, vadovaujantis įstatymu, kuris nebeleido Lietuvoje gyvenantiems piliečiams kreiptis dėl privačios nuosavybės restitucijos. Nepaisant 2011 m. įsigaliojusių įstatymo pataisų, sumažinusių kliūtis susigrąžinti šalies pilietybę, vyriausybė neatnaujino paraiškų teikimo laikotarpio nei minėtoms bendruomenėms, nei kitiems asmenims, kuriems buvo neleista teikti paraiškų dėl neatitikimo pilietybės reikalavimui. Be to, įstatymuose nėra numatyta restitucija ar kompensacija už turtą, po Holokausto likusį be paveldėtojo.

Daugiau informacijos apie restituciją už Holokausto metu nusavintą turtą ir susijusius klausimus galite rasti Valstybės departamento *„Justice for Uncompensated Survivors Today (JUST) Act“* ataskaitoje Kongresui, publikuotoje 2020 m., paspaudę šią nuorodą https://www.state.gov/reports/just-act-report-to-congress/.

f. Savavališkas ar neteisėtas kišimasis į privatų ir šeimos gyvenimą, būsto neliečiamumo ir korespondencijos privatumo pažeidimai

Konstitucija išvardytus veiksmus draudžia, tačiau gauta pranešimų, jog valstybės institucijos nepaisė šių draudimų.

Įstatymuose numatyta, kad norint apieškoti asmens patalpas, privaloma gauti teisėjo įgaliojimą. Draudžiama atsitiktine tvarka stebėti privačią komunikaciją: el. laiškus, trumpąsias žinutes ar kitomis skaitmeninio ryšio priemonėmis vykdomą komunikaciją. Lietuvos žmogaus teisių gynėjų grupės išreiškė įtarimą, jog valstybės institucijos ne visuomet užtikrindavo tinkamą šio įstatymo nuostatų laikymąsi. Iki rugsėjo 1 d. Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija išnagrinėjo 814 skundų dėl privatumo pažeidimo, palyginus su 710 pareiškimų per pirmuosius devynis 2020 m. mėnesius. Dažniausiai asmenų skunduose tvirtinama, jog valdžios institucijos, neturėdamos jokio teisinio pagrindo, rinko ir paviešino jų asmeninę informacija, pvz., asmens kodus. Kiti asmenys skundėsi dėl teisės gauti prieigą prie duomenų ribojimo, vaizdo kamerų renkamos informacijos ir duomenų apdorojimo saugumo.

2 skyrius. Pagarba pilietinėms laisvėms

a. Žodžio ir spaudos laisvė

Konstitucijoje įtvirtinta laisvė reikšti įsitikinimus ir spaudos laisvė. Valstybės institucijos paprastai šias laisves užtikrino. Išvien veikiančios nepriklausoma spauda, veiksminga teismų sistema ir veiksminga demokratinė politinė sistema remia žodžio ir spaudos laisves.

Žodžio laisvė. Konstitucijoje įtvirtinta žodžio laisvė nesuteikia teisės skleisti šmeižtą ar dezinformaciją, kurstyti neapykantą ar diskriminaciją prieš kitos tautybės, rasės, religijos ar socialinio sluoksnio asmenis. Neapykantos kurstymas prieš asmenų grupę yra baudžiamas įkalinimu iki dvejų metų. Smurto kurstymas prieš asmenų grupę yra baudžiamas įkalinimu iki trejų metų. Rugsėjo 5 d. žiniasklaida pranešė, jog buvęs Lietuvos liaudies partijos kandidatas į Seimą Pranciškus Valickas buvo nubaustas 5 000 eurų (5 750 JAV dolerių) bauda už neapykantos kurstymą prieš LGBTQI+ asmenis (lesbietes, gėjus, biseksualius, translyčius, *queer* ir interseksualius asmenis).

Nusikaltimu laikomas sovietų ar vokiečių nacistų nusikaltimų Lietuvai ar jos piliečiams neigimas ar „stiprus sumenkinimas“, taip pat genocido, nusikaltimų žmonijai ar karo nusikaltimų neigimas.

Spaudos ir žiniasklaidos, įskaitant internetinę žiniasklaidą, laisvė. Šalyje draudžiama publikuoti medžiagą, kuri yra „žalinga nepilnamečių organizmui arba mąstymo procesams“ ir lytinę nepilnamečių prievartą ir priekabiavimą arba lytinius nepilnamečių santykius ar „lytinius santykius“ apskritai skatinanti informacija. Žmogaus teisių stebėtojai ir toliau kritikavo šį įstatymą. LGBTQI+ organizacijos teigė, jog šio įstatymo pagrindu buvo ribojamos jų pastangos informuoti visuomenę LGBTQI+ klausimais. Be to, jų teigimu, spaudos ir žiniasklaidos stebėseną vykdančios valstybinės įstaigos demonstravo išankstinį nusistatymą prieš turinį LGBTQI+ tematika.

Cenzūra ir turinio apribojimai. Lietuvos radijo ir televizijos komisija (toliau dokumente – LRTK) turi teisę 72 valandoms nutraukti televizijos laidų, keliančių grėsmę visuomenės ir nacionaliniam saugumui, transliaciją. LRTK gali be teismo orderio nutraukti Europos Sąjungoje ar už jos ribų,

Europos ekonominės erdvės šalyse, taip pat Europos šalyse, kurios yra ratifikavusios Europos Tarybos konvenciją dėl televizijos be sienų, sukurtų laidų transliaciją.

Šmeižtą žodžiu ir raštu draudžiantys įstatymai. Įstatymuose numatyta, kad šalies Prezidento įžeidimas ar šmeižtas žiniasklaidoje yra nusikaltimas, už kurį skiriama bauda. Valstybės institucijos metų bėgyje baudos niekam neskyrė.

Interneto laisvė

Valdžios institucijos neribojo ir netrukdė interneto prieigos, nevykdė internetinio turinio cenzūros, taip pat negauta patikimų pranešimų, jog valstybės institucijos neteisėtai tikrintų asmeninę komunikaciją internetu.

Akademinė laisvė ir kultūros renginiai

Valstybės institucijos netaikė jokių akademinės veiklos ar kultūros renginių laisvės apribojimų. Nuo 2020 m. kovo dėl COVID-19 pandemijos buvo ribojami vieši renginiai. Šie ribojimai paveikė ir kai kuriuos kultūros renginius.

b. Taikių susirinkimų laisvė ir laisvė vienytis į asociacijas

Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintos taikių susirinkimų ir vienijimosi į asociacijas laisvės. Vyriausybė paprastai šių laisvių neribojo, išskyrus tuos atvejus, kai organizacijos buvo susijusios su sovietiniu laikotarpiu.

Taikių susirinkimų laisvė

Liepos ir rugpjūčio mėn. Kauno savivaldybė siekė uždrausti organizuoti LGBTQI+ bendruomenės teises palaikančias eitynes Kaune. Savivaldybės sprendimas neišduoti leidimo eitynėms paskatino organizatorius įteikti skundą Kauno apylinkės administraciniam teismui ir apginti savo teisę taikiai susirinkti. Teismas nusprendė patenkinti organizatorių skundą ir įpareigojo savivaldybę suderinti su organizatoriais eitynių planus. Rugpjūčio 27 d. savivaldybė pateikė apeliaciją Vyriausiajam administraciniam teismui, kuris paliko galioti Kauno apylinkės administracinio teismo sprendimą. Savivaldybė pakluso teismo sprendimui ir suteikė policijos apsaugą rugsėjo 4 d. vykusių eitynių metu.

Laisvė vienytis į asociacijas

Nors įstatymuose nustatyta laisvė vienytis į asociacijas ir valstybės institucijos paprastai šios laisvės neribojo, tačiau Komunistų partija ir kitos organizacijos, siejamos su sovietiniu laikotarpiu, ir toliau buvo draudžiamos.

c. Religijos laisvė

Daugiau informacijos ieškokite Valstybės departamento *Tarptautinėje ataskaitoje apie religijos laisvę* šiuo adresu https://www.state.gov/religiousfreedomreport/.

d. Judėjimo laisvė ir teisė išvykti iš šalies

Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtinta judėjimo laisvė šalies viduje, laisvė keliauti į užsienį, emigruoti ir grįžti į tėvynę. Valstybės institucijos iš esmės šių teisių paisė.

e. Perkeltųjų asmenų šalies viduje teisinis statusas ir elgesys su jais

Netaikoma.

f. Pabėgėlių apsauga

Vyriausybė bendradarbiavo su Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro (toliau dokumente – JTVPRK) biuru bei kitomis humanitarinėmis organizacijomis teikiant apsaugą ir paramą pabėgėliams, grįžtantiems pabėgėliams, prieglobsčio ieškantiems asmenims ir kitiems panašioje padėtyje esantiems asmenims.

Prieglobsčio prieinamumas. Įstatymuose nustatyta, kokiais atvejais suteikiamas prieglobstis ar pabėgėlio statusas. Vyriausybė yra nustačiusi pabėgėlių apsaugos sistemą.

Nuo birželio mėn. didelis neteisėtų migrantų kiekis, paskatintas Lukašenkos režimo Baltarusijoje, bandė kirsti Lietuvos sieną. Liepos 2 d. dėl didelio migrantų antplūdžio vyriausybė šalyje paskelbė nepaprastąją padėtį. Užsienio reikalų ministerija pranešė, jog iki gruodžio 31 d. šalies sieną kirto 4 326 neteisėti migrantai, kai tuo tarpu 2020 m. į šalį atvyko 74 migrantai, o 2019 – 37. Dauguma neteisėtų migrantų atvyko iš Irako, kiti iš (mažėjančia tvarka): Kongo Respublikos, Sirijos, Kamerūno, Baltarusijos, Rusijos, Turkijos, Šri Lankos, Tadžikistano, Gambijos, Gvinėjos, Afganistano, Maroko, Indijos, Jemeno, Somalio, Egipto, Irano ir Kongo Demokratinės Respublikos. Daugelis – jauni vyrai, tačiau būta ir moterų, vaikų bei pagyvenusių asmenų. Pirmomis dienomis valstybės institucijos sulaikydavo neteisėtus migrantus įvairiose šalies vietovėse ir patalpindavo juos pastatuose, stovyklose, apšiltintuose vagonėliuose ir tuščiame kalėjime. Iki spalio 5 d. visi migrantai buvo apgyvendinti apšildytuose, žiemoti tinkamuose pastatuose. Daugelis neteisėtų migrantų prašė suteikti jiems prieglobstį šalyje. Migracijos departamentas pradėjo nagrinėti individualias paraiškas ir spręsti dėl prieglobsčio suteikimo pagrįstumo. Iki gruodžio 31 d. Migracijos departamentas buvo išnagrinėjęs visas bylas. Vyriausybė suteikė prieglobstį iš viso 84 migrantams.

Rugpjūčio 3 d. Vidaus reikalų ministerija priėmė sprendimą, įgalinusį pasieniečius neleisti neteisėtiems migrantams patekti į šalį iš Baltarusijos per vadinamąsias „žaliąsias pasienio zonas“ (kurias Jungtinės Tautos įvardija kaip teritorijas tarp oficialių pasienio kirtimo punktų) ir palikti galimybę kirsti sieną tik per oficialius sienos kirtimo punktus. Vieninteliai migrantai, kuriems buvo pritaikoma išimtis, buvo tie, kuriems reikalinga humanitarinė pagalba; visiems kitiems patekti į šalį buvo neleista. Valstybės sienos apsaugos tarnyba pripažino, jog naudojo priemones, neleidžiančias neteisėtiems migrantams kirsti sieną ir gražindavo juos atgal į Baltarusijos teritoriją.

Rugsėjo 5 d. penki afganistaniečiai kirto valstybės sieną iš Baltarusijos pusės ir slapstėsi. Kol slapstėsi, jie sugebėjo pateikti prašymą Europos Žmogaus Teisių Teismui (EŽTT) likti šalyje ir nebūti jėga sugrąžintiems į Baltarusiją. Rugsėjo 8 d. EŽTT nusprendė, jog šie penki afganistaniečiai neturėtų būti sugrąžinti į Baltarusiją. Rugsėjo 9 d. pasieniečiai migrantus sulaikė.

Rugsėjo 21 d. Vilniaus apygardos teismas nusprendė 45 dienoms sulaikyti du neteisėtus migrantus iš Irako, neteisėtai kirtusius sieną iš Baltarusijos pusės. Šie du migrantai į šalį atvyko liepos 29 d. ir neprašė prieglobsčio. Jie buvo pirmieji migrantai, kuriems teismas pritaikė bausmę už sienos kirtimą nuo birželį prasidėjusio neteisėtų migrantų antplūdžio.

Saugi kilmės / tranzito šalis. Vadovaujantis ES Dublino III reglamentu, valdžios institucijos neleido asmenims, atvykusiems iš saugių kilmės ar tranzito šalių, patekti į šalį. Tokie asmenys buvo grąžinami į kilmės ar tranzito šalį nenagrinėjus jų prašymų pagrindimo.

Migrantų ir pabėgėlių išnaudojimas. Rugsėjo 15 d. generalinio policijos komisaro pavaduotojas pranešė Seimo nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui, kad policija vykdė ikiteisminius tyrimus dėl migrantų stovyklose vykstančių vagysčių, apiplėšimų ir kūno sužalojimų. Rugpjūčio ir rugsėjo mėn. Rūdininkuose sulaikyti neteisėti migrantai buvo skriaudžiami ir lytiškai išnaudojami kitų migrantų.

Judėjimo laisvė. Liepos 13 d. Seimas priėmė Užsieniečių teisinės padėties įstatymo pataisas ir poįstatyminius aktus dėl pagreitinto prašymų dėl prieglobsčio suteikimo peržiūros proceso ir prieglobsčio prašytojų teisių apribojimų tais atvejais, kai valstybė negali apsaugoti jų teisių dėl karo padėties ar masinio migrantų antplūdžio. Vadovaujantis priimtomis pataisomis, migrantai gali būti sulaikyti be teismo sprendimo, ir jiems neleidžiama laisvai judėti šalyje. Lietuvos raudonasis kryžius ir kitos žmogaus teisių organizacijos kritikavo įstatymą, sakydamos, jog jis pažeidžia šalies tarptautinius įsipareigojimus ir migrantų teises.

Rugpjūčio 2 d. Rūdininkų pabėgėlių stovykloje apgyvendinti neteisėti migrantai organizavo protestą, reikalaudami judėjimo laisvės ir geresnių gyvenimo sąlygų.

Lapkričio 9 d. Seimas, vadovaudamasis Konstitucijos 144 straipsniu, paskelbė nepaprastąją padėtį su Baltarusija besiribojančiuose regionuose ir vietovėse, kur buvo apgyvendinti neteisėti migrantai. Nepaprastoji padėtis šalyje buvo paskelbta pirmą kartą po nepriklausomybės atgavimo ir suteikė kariuomenei papildomas galias, įskaitant jėgos panaudojimo, judėjimo ribojimo ir pajėgų telkimo reaguojant į masinį migrantų antplūdį. Vadovaujantis Konstitucijos 145 straipsniu, paskelbus nepaprastąją padėtį, leidžiama apriboti tam tikras konstitucines teises. Valstybės institucijos teigė pasinaudojusios šia išimtimi, kuomet apribojo neteisėtų migrantų prieigą prie interneto ir komunikaciją telefonu bei raštu. Nepaprastoji padėtis buvo paskelbta lapkričio 10 d., o gruodžio 7 d. pratęsta iki 2022 m. sausio 15 d.

Prieiga prie pagrindinių paslaugų. NVO pranešė, kad pabėgėliai skundėsi, jog dėl kalbos barjero jiems sunku gauti medicininę ir psichologinę pagalbą.

Ilgalaikės priemonės. Valstybės institucijos siekė sugrąžinti migrantus į jų kilmės šalis, jei jiems nebūdavo suteikiamas prieglobstis. Daugiau nei 90 proc. neteisėtų migrantų atvyko į šalį be jokių tapatybės dokumentų, todėl valstybės institucijos susidūrė su sunkumais grąžinant migrantus į jų kilmės šalis. Valstybės institucijos siūlė neteisėtiems migrantams pasinaudoti galimybe grįžti į jų kilmės šalis ir nesiekti prieglobsčio, tuo pačiu pasiūlydama sumokėti už lėktuvo bilietus ir įteikti 300 eurų (345 JAV dolerių) dydžio kompensaciją žmonėms, kurie sutiks išvykti savanoriškai. Iki rugsėjo 15 d. savanoriškai ar priverstinai iš šalies išvyko 140 neteisėtų migrantų.

Rugsėjo 29 d. Migracijos departamentas pranešė, jog suteikė prieglobstį 167 afganistaniečiams vertėjams ir jų šeimoms, padėjusiems Lietuvos kariams Afganistane. Afganai iš Kabulo buvo parskraidinti rugpjūčio mėn., ir jiems nurodyta pateikti paraiškas dėl prieglobsčio suteikimo, ką jie ir padarė.

Laikinoji apsauga. Vyriausybė gali suteikti asmenų grupėms „laikinąją apsaugą“. Iki rugsėjo 1 d. valstybės institucijos suteikė laikinąją apsaugą vienam asmeniui. Valstybės institucijos taip pat gali suteikti „papildomą apsaugą“ pavieniams asmenims, neatitinkantiems pabėgėlio statuso. Vadovaujantis Eurostato duomenimis, 2020 m. valdžios institucijos suteikė papildomą apsaugą 89 asmenims.

g. Asmenys be pilietybės

Vadovaujantis įstatymų nustatyta tvarka, asmenims, gimusiems šalies teritorijoje arba legaliai joje gyvenusiems dešimt metų ir neturintiems jokios kitos valstybės pilietybės, leidžiama prašyti suteikti šalies pilietybę. Jie privalo turėti leidimą gyventi šalyje neribotą laiką, mokėti lietuvių kalbą, išmanyti šalies Konstituciją ir gebėti pasirūpinti savimi finansiškai. 2020 m. Migracijos departamentas, siekdamas padėti žmonėms, kurie galėtų turėti teisę įgyti tapatybės dokumentą, atliko asmenų be pilietybės surašymą. Migracijos departamento duomenimis, surašymo metu 139 žmonės pasinaudojo Migracijos departamento teikiamomis konsultacijomis, 57 pateikė paraiškas pilietybei gauti ir 15 tapo piliečiais surašymo numatyta tvarka. Migracijos departamento duomenimis, 2020 m. pilietybę iš viso gavo 221 jokios pilietybės neturėjęs asmuo, tad asmenų be pilietybės šalyje liko 2 683.

3 skyrius. Laisvė dalyvauti politiniuose procesuose

Konstitucijoje įtvirtinta piliečių teisė rinkti šalies valdžią dalyvaujant laisvuose ir sąžininguose, visuotine ir lygia rinkimų teise bei slaptu balsavimu pagrįstuose, periodiškai rengiamuose rinkimuose.

Rinkimai ir dalyvavimas politinėje veikloje

Paskutinieji rinkimai. Prezidento rinkimai ir antrasis rinkimų turas, likus dviem daugiausiai balsų surinkusiems kandidatams, bei Europos Parlamento rinkimai vyko 2019 m. Seimo rinkimai vyko 2020 m. spalį. Šiuos rinkimus stebėtojai įvertino kaip vykusius iš esmės laisvai ir sąžiningai.

Politinės partijos ir dalyvavimas politinėje veikloje. Šalies vyriausybė toliau draudė komunistų partijos veiklą.

Moterų ir mažumų dalyvavimas politinėje veikloje. Moterims ir mažumoms įstatymai nedraudžia dalyvauti politinėje veikloje, ir šia savo teise jos naudojosi. 2020 m. spalio mėn. vykusiuose Seimo rinkimuose moterys iškovojo 38 mandatus iš 141 galimo (27 proc. visų mandatų). Moterys buvo paskirtos Seimo pirmininke ir Ministre pirmininke. Šešios iš 14-os ministrų buvo moterys. Birželio 17 d. Danutė Jočienė tapo pirmąja moterimi, paskirta užimti Konstitucinio Teismo pirmininkės pareigas.

4 skyrius. Valstybės pareigūnų korupcija ir nepakankamas veiklos skaidrumas

Įstatyme numatyta baudžiamoji atsakomybė už pareigūnų korupciją. Valdžios institucijos šį įstatymą iš esmės vykdė efektyviai. Per šiuos metus buvo keletas pranešimų apie paskirus valdžios pareigūnų korupcijos atvejus.

Korupcija. Remiantis Europos kovos su korupcija ir valstybės kūrimo tyrimų centro ir „Transparency International“ duomenimis, korupcija išliko paplitusi šalyje; iš dalies dėl to, kad šalyje galiojantis antikorupcijos įstatymas nėra tinkamai įgyvendinamas, taip pat ir sveikatos paslaugų sektoriuje. „Transparency International“ ataskaitoje nurodyta, kad 17 proc. respondentų teigė duodantys kyšius už sveikatos paslaugas. Tuo tarpu Stokholmo ekonomikos mokyklos birželį publikuotame „Šešėlinės ekonomikos indekse“ nurodyta, kad 8,4 proc. verslo pajamų buvo panaudota kyšiams.

5 skyrius. Vyriausybės požiūris į tarptautinių ir nevyriausybinių organizacijų atliekamus tyrimus dėl galimų žmogaus teisių pažeidimų

Nacionalinės ir tarptautinės žmogaus teisių gynimo grupės dirbo, atliko tyrimus ir skelbė savo išvadas žmogaus teisių pažeidimo klausimais iš esmės be valdžios institucijų apribojimų. Valstybės pareigūnai paprastai bendradarbiavo su šiomis grupėmis ir atsižvelgdavo į jų nuomonę.

Valstybinės žmogaus teisių institucijos. Seimo kontrolierių įstaiga turi tris mandatus: tirti skundus dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ar kitų žmogaus teisių pažeidimų viešojo administravimo srityje; įgyvendinti nacionalinę programą prieš kankinimus, vadovaujantis OPCAT fakultatyviniu protokolu; atlikti akredituotos nacionalinės žmogaus teisių gynimo institucijos, atsakingos už žmogaus teisių stebėseną ir ataskaitas, funkcijas, bendradarbiaujant su tarptautinėmis ir Lietuvos žmogaus teisių gynimo organizacijomis bei skleidžiant informaciją ir mokant apie žmogaus teises.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba yra nepriklausoma valstybės institucija, atskaitinga Seimui ir atsakinga už Vyrų ir moterų lygių galimybių ir Lygių galimybių įstatymuose numatytų teisių įgyvendinimą ir užtikrinimą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga prižiūri, kaip užtikrinamos vaikų teisės ir teisiniai jų interesai. Kontrolierius, gavęs skundą arba savo iniciatyva, gali pradėti tyrimą dėl galimų vaiko teisių pažeidimų.

Seimo žmogaus teisių komitetas rengia ir nagrinėja įstatymų bei kitų teisės aktų projektus, susijusius su piliečių teisėmis, ir teikia valdžios institucijoms ir kitoms organizacijoms rekomendacijas dėl piliečių teisių apsaugos. Komitetas taip pat prižiūri Seimo kontrolierių įstaigos darbą.

6 skyrius. Diskriminacija ir išnaudojimas socialiniu pagrindu

Moterys

Iššaginimas ir smurtas artimoje aplinkoje. Įstatymuose nustatyta baudžiamoji atsakomybė už moterų ir vyrų iššaginimą ir smurtą artimoje aplinkoje. Bausmė už smurtą artimoje aplinkoje priklauso nuo aukos sužalojimo sunkumo ir varijuoja nuo viešųjų darbų iki įkalinimo iki gyvos

galvos. Per pirmuosius aštuonis metų mėnesius valdžios institucijos gavo 61 pranešimą dėl iššaginimo. 2020 m. per tą patį laikotarpį gauti 63 pranešimai. Kaltais dėl iššaginimo pripažintiems asmenims paprastai skiriama nuo trejų iki penkerių metų laisvės atėmimo bausmė. Sutuoktinio iššaginimas nėra išskiriamas įstatymuose, kaip tam tikro pobūdžio kriminalinis nusikaltimas, tad jokių duomenų apie sutuoktinių prievartos mastą nėra.

Nors smurtas artimoje aplinkoje laikomas kriminaliniu nusikaltimu, jo mastai išliko dideli. Per pirmus aštuonis metų mėnesius policija užregistravo 4 206 kriminalinius pažeidimus, susijusius su smurtu artimoje aplinkoje, palyginus su 7 126 atvejais 2020 metais. Statistikos departamento duomenimis, per pirmus aštuonis metų mėnesius buvo užregistruota 17 femicidų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje, palyginus su 28 atvejais 2020 m. ir 21 – 2019 m. Įstatyme numatyta, kad valstybės institucijos gali nedelsdamos reaguoti į smurto artimoje aplinkoje atvejus. Pavyzdžiui, policijos ir kitų teisėsaugos institucijų pareigūnai, turintys teismo įgaliojimą, gali įpareigoti pažeidėjus gyventi atskirai nuo nukentėjusiųjų, vengti bet kokio kontakto su jais ir atiduoti visus turimus ginklus. Statistikos departamento duomenimis, 80 proc. smurto artimoje aplinkoje aukų buvo moterys. Valstybė skyrė 1,35 mln. eurų (1,55 mln. JAV dolerių) smurto artimoje aplinkoje prevenciją vykdančioms NVO.

Moterų informacijos centro 2020 m. atliktos apklausos duomenimis, tik 15 proc. apklaustų smurto artimoje aplinkoje aukų kreipėsi į policiją. Nuo balandžio iki rugsėjo Statistikos departamentas vykdė apklausą ir rinko statistinius duomenis apie asmeninius saugumo pažeidimus darbe, smurto artimoje aplinkoje paplitimą ir pobūdį bei aukoms teikiamą pagalbą.

Šalyje visą parą veikia telefono pagalbos linija ir 29 krizių centrai, skirti nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje. 2020 m. rugsėjį buvo patvirtintas 2021 m. veiksmų planas, skirtas smurto artimoje aplinkoje prevencijai ir paramai aukoms, ir metams skirta 1,17 mln. eur (1,35 mln. JAV dolerių).

Seksualinis priekabiavimas. Seksualinis priekabiavimas įstatymais draudžiamas ir apibūdinamas kaip užgaulus, žodžiu ar fiziniu veiksmu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, su kuriuo sieja darbiniai, verslo ar kitokio pobūdžio ryšiai. Tame pačiame įstatyme priekabiavimas apibūdinamas kaip nepageidaujamas elgesys su žmogumi lyties pagrindu, kai tokį elgesį lemia tikslas ar jo poveikis pakenkti asmens orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką.

Reprodukcinės teisės. Pranešimų apie valdžios institucijų vykdomus prievartinius abortus ar sterilizaciją negauta.

Šalyje trūksta nuoseklių lytinio švietimo programų bei viešai prieinamos informacijos apie kontracepciją kaip pagalbą planuojant šeiminį gyvenimą. Daugeliui paauglių kontraceptinės priemonės ir gydytojų konsultacijos buvo sunkiai prieinamos. Pasak Žmogaus teisių organizacijų koalicijos, dalis kaimo vietovėse gyvenančių merginų ir mergaičių, ypač romų kilmės, turėjo ribotą prieigą prie reprodukcinės sveikatos paslaugų ir kontraceptinių priemonių dėl skurdo, socialinės stigmos ir tėvų kontrolės.

Statistikos departamento duomenimis, 2020 metais aštuoniolikos nesulaukusios mergaitės pagimdė 109 vaikus. Pasak Lietuvos akušerių ginekologų draugijos, paauglių nėštumas buvo

glaudžiai susijęs su socialine marginalizacija – daugelis mergaičių gyveno socialiai pažeidžiamose šeimose. Rugsėjo 7 d. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba nustatė, kad pagalbinio apvaisinimo kompensavimo programa diskriminuoja moteris, sulaukusias 42 metų, o tai prieštarauja Lygių galimybių įstatymui.

Valstybės institucijos teikė lytinės ir reprodukcinės sveikatos paslaugas nuo seksualinės prievartos nukentėjusiems asmenims. Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centro, teikiančio socialines, psichologines ir teisines paslaugas nuo prekybos žmonėmis, prostitucijos ar seksualinio išnaudojimo nukentėjusiems asmenims, pastebėjimu, ginekologinę apžiūrą atliekantis personalas dažnu atveju su nukentėjusiais asmenimis elgėsi nejautriai ir juos kaltino. Šalyje nėra krizių centro iššaginimo aukoms, tačiau yra nevyriausybinių organizacijų, kurios teikia socialinę, psichologinę, medicininę ir teisinę pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje ir seksualinio smurto nukentėjusiems asmenims. Šalyje taip pat veikė telefoninė pagalbos linija, teikianti pagalbą nukentėjusioms moterims.

Diskriminacija. Vyrų ir moterų teisinė padėtis yra lygi ir jie turi tas pačias teises šeiminio gyvenimo, tikėjimo išpažinimo, asmens statuso, tautybės, darbo, nuosavybės, paveldėjimo, užimtumo, prieigos prie kredito, verslo ar nuosavybės įsigijimo ir vadovavimo srityse. Vyriausybė įstatymą įgyvendino veiksmingai. Tačiau moterys ir toliau patyrė nelygybę gaunant pensijos išmokas. Be to, fiksuotas žymus atotrūkis tarp vyrų ir moterų gaunamo atlygio, tad moterys susidūrė su didesne rizika patirti skurdą (žr. 7.d. skyrių).

Sisteminis smurtas ir diskriminacija kitos rasės ar tautybės žmonių atžvilgiu

Įstatymais draudžiama diskriminacija etniniu ar tautiniu pagrindu, tačiau netolerancija ir socialinė diskriminacija buvo gaji. 2011 m. surašymo duomenimis, apie 14 proc. gyventojų priklausė vienai ar kitai tautinei mažumai, tarp jų, rusų, lenkų, baltarusių, ukrainiečių, totorių, karaimų ar žydų tautybės žmonėms.

2011 m. vykusio surašymo duomenimis, lenkų tautinės mažumos (apie 200 000 žmonių) atstovai toliau reiškė susirūpinimą dėl lenkiškų rašmenų ribojimo oficialiuose dokumentuose, ypač pasuose, ir nepakankamos tautinių mažumų teisių apsaugos.

2011 m. vykusio surašymo duomenimis, šalyje gyveno 2 115 romų tautybės žmonių (jie sudarė 0,07 visų šalies gyventojų). Jie ir toliau patyrė diskriminaciją.

2020 m. rugpjūtį Vilniaus savivaldybė patvirtino naują romų integracijos planą 2020-23 metams. Plane numatoma stiprinti romų švietimą, sveikatos apsaugą, socialinę rūpybą ir kultūrą, ypač daug dėmesio skiriant integracijos programoms. Romų šeimoms buvo teikiamos individualios ir grupinės konsultacijos su psichologais, mokytojais ir socialiniais darbuotojais. Pasak nevyriausybinės organizacijos „Diversity Development Group“, dėl COVID-19 pandemijos paskelbtas karantinas stipriai paveikė romų vaikų dalyvavimą švietimo veikloje, nes daugeliui trūko techninių galimybių prisijungti prie nuotolinio mokymo, ypač karantino pradžioje. Valdžios institucijoms nepavyko jiems suteikti veiksmingą pagalbą.

Vaikai

Vaiko gimimo registravimas. Pilietybė gali būti įgyjama gimus šalies teritorijoje arba paveldima iš tėvų. Valstybės institucijos nedelsdamos registruoja visus gimusius kūdikius.

Vaikų išnaudojimas. Įstatymais draudžiamas bet koks smurtas prieš vaikus. Nors už seksualinę prievartą prieš vaikus įstatymuose numatyta laisvės atėmimo bausmė iki 13 metų, ši problema išliko opi. Per pirmuosius aštuonis šių metų mėnesius Vidaus reikalų ministerija užregistravo 33 vaikų iššaginimo atvejus ir 175 atvejus, susijusius su kitomis vaikų lytinės prievartos formomis. Šalyje veikia valstybinis vaikų reabilitacijos centras, kuriame teikiama medicininė ir psichologinė pagalba vaikams, tarp jų ir nukentėjusiems nuo įvairaus pobūdžio smurto. Be to, Vilniuje veikė centras, teikiantis teisinę, psichologinę ir medicininę pagalbą seksualinę prievartą patyrusiems vaikams ir jų šeimoms.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenimis, per pirmąjį metų pusmetį registruota 1 370 pranešimų apie galimą smurtą prieš vaikus. 2020 m. iš viso buvo gautas 2 841 toks pranešimas.

Per pirmus aštuonis metų mėnesius Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga sulaukė 216 skundų.

Per pirmus aštuonis metų mėnesius „Vaikų linija“ (vaikams ir paaugliams skirta pagalbos telefonu linija) sulaukė 99 888 vaikų skambučių ir atsakė į 71 788 skambučius. „Vaikų linija“ taip pat gavo ir atsakė į 292 vaikų laiškus, kuriuose išsakytos problemos varijavo nuo santykių su tėvais ir draugais iki smurto artimoje aplinkoje ir seksualinės prievartos.

Mažamečių, ankstyva ir priverstinė santuoka. Minimalus amžius susituokti yra 18 metų.

Seksualinis vaikų išnaudojimas. Asmenys, įtraukę vaiką į pornografinio pobūdžio renginį arba išnaudojantys vaiką pornografinės medžiagos gamybai, baudžiami iki penkerių metų laisvės atėmimo bausme (t. p. žr. 2.a. Žodžio ir spaudos laisvė). Asmenys, siūlantys nupirkti, įsigyti, parduoti, gabenti ar laikyti vaiką nelaisvėje baudžiami nuo 3 iki 12 metų laisvės atėmimo bausme. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus tarnyba pranešė, kad per aštuonis šių metų mėnesius buvo gauti 2 skundai dėl galimo seksualinio vaikų išnaudojimo. Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, per aštuonis šių metų mėnesius pareigūnai registravo 124 baudžiamąsias bylas dėl vaikų pornografijos. 16-os metų asmuo laikomas pakankamai suaugusiu sutikti arba nesutikti dalyvauti seksualinėje veikloje.

Globos namuose augantys vaikai. Pasak Žmogaus teisių stebėsenos instituto ir kitų NVO ekspertų, vaikų globos deinstitucionalizavimas vyko lėtai; 1 533 vaikai vis dar gyveno valstybinėse globos institucijose. Iki rugsėjo 1 d. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus tarnyba pradėjo nagrinėti 2 skundus dėl vaiko teisių pažeidimų globos namuose ir šeimynose.

Tarptautinis vaikų grobimas. Šalis yra pasirašiusi 1980 m. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. Valstybės departamento metinę ataskaitą apie tarptautinį tėvų įvykdytą vaikų grobimą galite rasti šiuo adresu: https://travel.state.gov/content/travel/en/International-Parental-Child-Abduction/for-providers/legal-reports-and-data/reported-cases.html.

Antisemitizmas

Žydų bendruomenę sudarė apie 4 000 žmonių. Gauta pranešimų apie antisemitinius veiksmus internete ir viešose vietose.

Sausio 27 d. (Tarptautinę Holokausto aukų atminimo dieną) Seimo narys ir tuometinis Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijos pirmininkas Valdas Rakutis žiniasklaidoje paskelbė straipsnį, kuriame teigė: „juk holokausto vykdytojų netrūko ir pačių žydų tarpe, ypač getų savivaldos struktūrose“. Rakučio straipsnį sukritikavo premjerė, užsienio reikalų ministras ir žydų bendruomenė. Sausio 29 d. Rakutis atsistatydino iš parlamentinės komisijos pirmininko pareigų, tačiau nei atsiprašė, nei atsiėmė savo žodžių. Vasario 22 d. Vilniaus apygardos prokuratūra pranešė atsisakiusi vykdyti ikiteisminį tyrimą dėl Rakučio išsakytų žodžių apie holokaustą, grįsdama tuo, jog straipsnis nepažeidė įstatymų nuostatų dėl genocido neigimo.

Balandžio 15 d. Seimas paskyrė Arūną Bubnį Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC) direktoriumi, nepaisant 2020 m. birželį pasirodžiusios publikacijos *defendinghistory.com* svetainėje, kur Bubnys nufotografuotas sakantis kalbą minėjime priešais nacių kolaborantų Jono Noreikos ir Kazio Škirpos nuotraukas. Paskyrimo momentu Bubnys vadovavo LGGRTC istorinių tyrimų skyriui. 2020 m. spalį Bubnys, vadovaudamas minėtam skyriui, dalyvavo Seimo rinkimuose kaip ultradešiniosios nacionalistinės partijos „Nacionalinis susivienijimas“ narys, tačiau išrinktas nebuvo, ir balandį paskelbė paliekąs partiją. Gegužės 4 d. interviu „15min” Bubnys teigė, jog, kalbant apie Noreiką, jo veikloje galima rasti tiek teigiamų, tiek ir neigiamų dalykų.

Ukmergės savivaldybė toliau priešinosi raginimui nugriauti partizano Juozo Krikštaponio paminklą, kuris, pasak LGGRTC išvadų, dalyvavo žydų žudyme Baltarusijoje 1941 m. Gegužės mėn. užsienio reikalų ministras Gabrielius Landsbergis savo laiške Ukmergės merui siūlė perkelti paminklą į miesto paribius.

Rugsėjo 8 d. vienos vokiečių kapitalo teisininkų įmonės darbuotojai rado ant Šnipiškių žydų kapines identifikuojančio ženklo užpieštą svastiką ir ją nutrynė. Lietuvos žydų bendruomenės atstovai pranešė, kad po kelių dienų nenustatyti asmenys ir vėl nupiešė svastiką. Rugsėjo 9 d. šalia Radvilėnų kelio, Kaune, esančių žydų kapinių prižiūrėtojai pranešė apie kapinėse įvykdytą vandalizmo aktą: buvo iškasti mažiausiai trys kapai, tikėtina, ieškant brangių daiktų.

Rugsėjo 10 d. buvo išniekintas informacinis stendas, pasakojantis apie Kretingos žydų žudynių vietą per holokaustą. Policija pradėjo ikiteisminį tyrimą. Policijai buvo nurodyta imtis prevencinių veiksmų prieš neteisėtą veiklą, ypatingą dėmesį atkreipiant į tvarkos užtikrinimą istorinių, religinių ir kultūrinių švenčių metu.

Lapkričio 1 d. gautas pranešimas, jog Kėdainiuose, kur holokausto metu buvo nužudyti 1 125 žydai, vandalai sugadino žydams skirtą paminklą ir sudaužė jo pamatus.

Prekyba žmonėmis

Informacija apie prekybą žmonėmis pateikiama Valstybės departamento *ataskaitoje apie prekybą žmonėmis* šiuo adresu https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/ .

Neįgalieji

Įstatymai draudžia diskriminuoti žmones su negalia, tačiau įstatymų reikalavimai nebuvo aktyviai vykdomi. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo 32 galimos diskriminacijos dėl negalios skundus ir nustatė pažeidimų septyniose bylose. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė savo naujausioje, 2019 m. parengtoje ataskaitoje pranešė, jog kone trečdalis negalią turinčių žmonių susidūrė su skurdo rizika, o tai yra daugiau nei bendras skurdo rizikos rodiklis (20,6 proc.). Audito ataskaitoje nurodyta, jog tik 13 proc. asmenų, kuriems reikalinga pagalba, gavo specializuotas paslaugas iš savivaldybių. 32-ose savivaldybėse nebuvo užtikrinta, kad bent 30 proc. viešųjų įstaigų, teikiančių socialines, švietimo, sveikatos ir kultūros paslaugas, būtų pritaikytos žmonėms su negalia. 34-ose savivaldybėse žmonės su negalia neturėjo prieigos prie viešojo transporto. 2019 m. tik 3,4 proc. savivaldybių interneto svetainių buvo pritaikytos žmonėms su negalia.

Įstatyme numatyta, kad visos privalomojo ir bendrojo lavinimo įstaigos turėtų būti pritaikytos mokiniams su negalia. Tradiciškai šalyje vaikams su įvairia negalia yra skirtos atskiros mokyklos. 2020 m. birželį Seimas priėmė Švietimo įstatymo pataisas, siekdamas eliminuoti vaikus su negalia, kuriems reikalingas apgyvendinimas ar pagalba mokantis, diskriminuojančias nuostatas. Vadovaujantis naujomis nuostatomis, kurios numatomos įgyvendinti palaipsniui ir pilnai įsigalioti 2024 m. rugsėjo 1 d., vaikai su negalia, kuriems reikalingas apgyvendinimas ir pagalba mokantis, galės lankyti bendrojo lavinimo mokyklas šalia savo gyvenamosios vietos, o mokyklos nebegalės atsisakyti jų priimti ir nukreipti į vadinamąsias specialiąsias mokyklas.

Įstatymas draudžia asmenims, pripažintiems neveiksniais, balsuoti ar kandidatuoti rinkimuose. Centrinės rinkimų komisijos duomenimis, 2020 m. spalį vykusių parlamento rinkimų metu 67 proc. balsavimo apylinkių buvo pritaikytos žmonėms su negalia.

Kovo 3 d. sveikatos ministras, vadovaudamasis Seimo lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos rekomendacijomis, nustatė, jog Sveikatos ministerija leis priverstinai hospitalizuotiems žmonėms, turintiems protinių ar elgesio sutrikimų, gauti nepriklausomą jų protinės sveikatos įvertinimą.

Pasak NVO Lietuvos negalios organizacijų forumas (LNOF), deinstitucionalizacijos procesas šalyje vyko lėtai, skiriant nepakankamai dėmesio ir lėšų žmonių su negalia savarankiško gyvenimo sąlygų kūrimui.

Pasak LNOF, keli žmonės su negalia kreipėsi pagalbos dėl smurto artimoje aplinkoje. LNOF išreiškė nuomonę, kad žmonės su negalia nebuvo informuoti apie valstybės teikiamą pagalbą žmonėms, nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje.

Per pandemiją labiausiai nukentėjo uždarose socialinės rūpybos institucijose gyvenantys asmenys ir priverstinai psichiatrinėse ligoninėse hospitalizuoti asmenys. Seimo lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, įvertinusi žmogaus teisių pažeidimo rizikas pandemijos metu bei gautus skambučius iš gyventojų ir jų giminių, pateikė rekomendacijas socialinės rūpybos institucijoms, kaip užtikrinti žmogaus teises ir laisves bei sukurti saugią aplinką karantino metu.

ŽIV infekuotų ir AIDS sergančių asmenų diskriminacija

NVO koalicija „Galiu gyventi“, padedanti priklausomiems ir pažeidžiamiems žmonėms, pastebėjo, jog užsikrėtę ŽIV ar sergantys AIDS žmonės buvo toliau diskriminuojami. Jie patyrė

diskriminaciją ieškodami darbo, į juos žvelgiama su baime ir priešiškumu. 2018 m. NVO koalicijos parengto „ŽIV užsikrėtusių asmenų stigmos indekso“ duomenimis, 90 proc. ŽIV užsikrėtusių asmenų bijojo kitiems prisipažinti apie ligą, o 83 proc. nežinojo apie įstatymus, juos saugojančius nuo diskriminacijos. Iš tų, kurie manė patyrę diskriminaciją, 67 proc. prisipažino bijoję imtis bet kokių veiksmų.

Smurtas, kriminalizavimas ir kiti pažeidimai, nukreipti prieš kitos lytinės orientacijos ar lytinės tapatybės asmenis

Įstatymai draudžia diskriminaciją lytinės orientacijos pagrindu. Diskriminacija lytinės orientacijos pagrindu gali būti laikoma sunkinančia aplinkybe, kai padaromi nusikaltimai prieš LGBTQI+ asmenis. Visgi, įstatymuose taip pat įtvirtinta, kad bet kokia informacija, kuri „skatina priimti kitokią santuokos ir šeimos sampratą, nei įtvirtintą LR Konstitucijoje ir LR civiliniame kodekse“, yra laikoma kaip kenksminga mažamečiams ir turi būti ribojama. Pasak organizacijos „Amnesty International“, tai žeidžia LGBTQI+ asmenų išraiškos laisvę. Įstatymuose vis dar nėra pripažinta lytinė tapatybė. Visuomenės požiūris į LGBTQI+ asmenis daugeliu atvejų išliko neigiamas. LGBTQI+ asmenys buvo stigmatizuojami, diskriminuojami, prieš juos naudojamas smurtas. 2019 m. „Baltijos tyrimų“ vykdytos apklausos duomenimis, trečdalis lietuvių nenorėtų, kad jų kaimynystėje gyventų LGBTQI+ asmenys. Translyčiai asmenys buvo pažeidžiami ir reguliariai patyrė stiprų smurtą bei grasinimus susidoroti. Jie taip pat susidūrė su teisiniais barjerais ir diskriminacija gaunant medicininę pagalbą. Dauguma LGBTQI+ asmenų nepranešdavo apie patiriamą smurtą, nes nepasitikėjo teisine sistema. Per pirmąsias Kaune rugsėjo 4 d. vykusias „Pride“ eitynes, į dalyvius buvo mėtomi kiaušiniai ir bulvės. Eitynių protestuotojai taip pat garsiai rėkė nepagarbius komentarus eitynių dalyvių atžvilgiu.

Gruodžio 31 d. Teisingumo ministrė Evelina Dobrovolska pasirašė įsaką, leidžiantį translyčiams asmenims pasikeisti vardą ir nereikalauti iš jų medicininių įrodymų, jog jiems buvo pakeista lytis. Įsakas turėjo įsigalioti 2022 m. vasario 2 d.

7 skyrius. Darbuotojų teisės

a. Teisė vienytis į asociacijas, organizuoti kolektyvines derybas ir jose dalyvauti

Įstatyme numatyta teisė darbuotojams, išskyrus ginkluotąsias pajėgas, steigti ir jungtis į nepriklausomas profesines sąjungas, organizuoti kolektyvines derybas bei rengti teisėtus streikus. Įstatymais draudžiama darbdaviui diskriminuoti profesinės sąjungos steigėjus ir narius bei reikalaujama grąžinti į pareigas dėl dalyvavimo profesinės sąjungos veikloje iš darbo atleistus asmenis. Šios įstatymo nuostatos galioja ir darbuotojams iš užsienio.

Šioms teisėms taikomi tam tikri teisiniai apribojimai. Įstatymas draudžia palaikomuosius streikus. Įstatymuose taip pat draudžiama teisėsaugos pareigūnams, greitosios pagalbos ir kitiems su saugumu susijusiems darbuotojams organizuoti ir dalyvauti kolektyvinėse derybose ir streikuoti, tačiau jie gali jungtis į profesines sąjungas. Įstatymuose nėra numatyta alternatyvių procedūrų esmines paslaugas teikiantiems darbuotojams, kuriems visiškai ar iš dalies neleidžiama streikuoti, kaip nešališkai ir skubiai išsakyti savo reikalavimus ar pareikalauti, kad tokios procedūros būtų sukurtos.

Darbuotojų ir vadovų ginčus sprendžia Darbo arbitražas, sudaromas prie apylinkės teismo, kurio aptarnaujamoje teritorijoje yra įmonės arba kolektyvinio ginčo reikalavimus gavusio subjekto buveinė. Nors įstatyme numatyta, kad priimtas sprendimas privalo būti šalių vykdomas, tačiau jų teisės ir įsipareigojimai negali būti atšaukti, be to, teismai neprižiūri priimtų sprendimų vykdymo. Darbo kodekso procedūros apsunkina kai kurių darbuotojų galimybę surengti teisėtą streiką. Įstatymas leidžia darbdaviams samdyti pakaitinius darbuotojus tam tikruose sektoriuose, siekiant užtikrinti būtinas paslaugas streikų metu.

Vyriausybė iš esmės gerbė laisvę jungtis į asociacijas, tačiau neužtikrino veiksmingo susijusių įstatymų įgyvendinimo. Už pažeidimus skiriamos baudos neatitiko už kitų įstatymų, susijusių su pilietinių teisių, tokių kaip diskriminacija, pažeidimą skiriamų baudų. Pasak Tarptautinės profesinių sąjungų konfederacijos, teismų sistema nepakankamai greitai nagrinėjo neteisėto atleidimo iš darbo atvejus ir nė vienam darbdaviui nė karto nebuvo pritaikytos įstatyme numatytos sankcijos už profesinių sąjungų diskriminaciją. Šalyje nėra darbo byloms nagrinėti skirtų teismų ar teisėjų.

Darbdaviai ne visuomet paisė darbuotojų teisės organizuoti kolektyvines derybas ir jose dalyvauti, o vadovai neretai nustatydavo darbo užmokestį neatsižvelgę į profesinių sąjungų pageidavimus, išskyrus dideles gamyklas, kuriose veikė gerai organizuotos profesinės sąjungos.

b. Priverstinio arba privalomojo darbo draudimas

Įstatymais draudžiamas bet koks priverstinis ar privalomasis darbas. Valstybės institucijos paprastai veiksmingai taikė šį įstatymą. Už pažeidimus skiriamos bausmės atitiko už panašius sunkius nusikaltimus, pvz., pagrobimą, skiriamas bausmes.

Priverstinio darbo atvejų pasitaikė. Dauguma jų buvo susiję su lietuviais vyrais, priverstais dirbti užsienyje. Darbuotojai iš Baltarusijos, Rusijos ir Ukrainos, dirbantys ilgųjų reisų vairuotojais, statybininkais, laivų statytojais ar suvirintojais, susidūrė su priverstinio darbo rizika.

Informacija apie prekybą žmonėmis taip pat pateikiama Valstybės departamento *ataskaitoje apie prekybą žmonėmis* šiuo adresu www.state.gov/trafficking-in-persons-report/ .

c. Vaikų darbo draudimas ir jauniausias amžius įsidarbinti

Įstatymais draudžiamos visos sunkiausios vaikų išnaudojimo darbui formos ir suteikiamos apsaugos nuo vaikų išnaudojimo darbo vietoje, įskaitant ribotas darbo valandas, darbų saugą ir apribojimus dėl sveikatos. Įstatymuose nustatyta, kad asmuo gali pradėti dirbti beveik visus darbus nuo 16 metų, o nuo 14 metų leidžiama dirbti lengvus darbus, jeigu yra pateiktas rašytinis vaiko tėvų ar globėjų ir mokyklos sutikimas. Vyriausybė nėra sudariusi „lengvų darbų“ sąrašo. Įstatymuose reikalaujama nustatyti vaikams trumpesnį darbo laiką. Įstatymai vaikams leidžia dirbti iki 2 valandų per dieną arba 12 valandų per savaitę mokslo metais ir iki 7 valandų per dieną arba 32 valandų per savaitę mokyklos atostogų metu. Įstatyme numatyta, kad pavojingu darbu laikoma bet kokia aplinka, kuri gali kelti pavojų darbuotojo sveikatai ar gyvybei, pvz., didelės statybos ar darbas su pramonėje naudojamomis cheminėmis medžiagomis. Vaikams iki 18 metų dirbti pavojingą darbą draudžiama. Bausmės už vaikų išnaudojimą darbui buvo pakankamai griežtos, palyginus su bausmėmis už rimtus nusikaltimus, kaip pagrobimas.

Valstybinė darbo inspekcija nagrinėja su jaunesnių nei 18 metų asmenų įdarbinimu susijusius skundus. Vyriausybė šias nuostatas įgyvendino veiksmingai. Per pirmuosius aštuonis šių metų mėnesius inspekcija nustatė 19 neteisėto vaikų darbo atvejų statybų, žemės ūkio, mažmeninės prekybos, paslaugų ir gamybos sektoriuose.

d. Diskriminacija darbo ir profesinės veiklos srityje

Įstatymuose nustatytas reikalavimas, kad darbdaviai taikytų vienodo požiūrio principą visiems darbuotojams, tačiau konkrečiai nenurodo užsikrėtusių ŽIV ar kitomis užkrečiamosiomis ligomis sergančių asmenų, taip pat skirtingą lytinį tapatumą turinčių asmenų diskriminacijos. Įstatymas įpareigoja darbdavius laikytis lyčių lygybės ir nediskriminavimo principo, draudžiančio tiesioginę bei netiesioginę diskriminaciją, taip pat psichologinį smurtą ir seksualinį priekabiavimą. Darbdavys privalo taikyti tuos pačius atrankos kriterijus ir sąlygas samdydamas naujus darbuotojus; suteikti vienodas darbo sąlygas, profesinio augimo galimybes ir privilegijas; taikyti vienodus atleidimo iš darbo kriterijus; mokėti vienodą algą už tą patį darbą ir už tos pačios vertės darbą; imtis priemonių užkirsti kelią psichologiniam smurtui ir seksualiniam priekabiavimui darbo vietoje.

Valdžios institucijos veiksmingai užtikrino įstatymo įgyvendinimą. Už įstatymo nevykdymą skiriamos bausmės atitiko su pilietinėmis teisėmis susijusiuose įstatymuose numatytas bausmes už, pvz., kišimąsi į rinkimus.

Įstatymas numato, kad diskriminavimas lyties pagrindu apima ir nėščių moterų bei motinų (besiruošiančių gimdyti ir žindančių) diskriminaciją. Tarp vyrų ir moterų gaunamų atlyginimų yra atotrūkis. Be to, pagyvenusios moterys susidūrė su didesne skurdo rizika, nes jų pensijos buvo nelygiavertės vyrų gaunamoms pensijoms.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba stebėjo, kaip įgyvendinami įstatymai dėl diskriminacijos. Iki rugsėjo 1 d. tarnyba gavo 32 skundus, susijusius su darbo sąlygomis. Siekdama spręsti lyčių lygybės problemą, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba bendradarbiavo su vyriausybine Šeimos politikos komisija, užtikrinančia bendradarbiavimą tarp nacionalinių ir municipalinių institucijų, kuriančių šeimos politiką ir susijusius teisės aktus. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba sukūrė lyčių lygybės saviįvertinimo įrankius darbuotojams ir parengė seriją mokomųjų seminarų lyčių lygybės tema. Įstatyme numatytas amžius vyrams ir moterims išeiti į pensiją (visiškai ar iš dalies) nėra tolygus.

NVO pranešė, jog romų tautybės, LGBTQI+ ir ŽIV užsikrėtę asmenys susidūrė su socialine diskriminacija ir diskriminacija įsidarbinant (žr. 6 skyrių). Su diskriminacija įsidarbinant ir darbo vietų prieinamumu susidūrė ir asmenys, kuriems lietuvių kalba nėra gimtoji, bei negalią turintys asmenys.

e. Tinkamos darbo sąlygos

Įstatymai dėl darbo atlygio ir valandų. Įstatyme nustatytas maksimalus metinis viršvalandžių skaičius – 180 valandų; taip pat nustatomos skirtingos darbo sutarčių rūšys (nuolatinė sutartis, terminuota sutartis, laikinojo darbo sutartis, pameistrystės sutartis, projektinio darbo sutartis, darbo vietos dalijimosi darbo sutartis, darbo keliems darbdaviams darbo sutartis ir sezoninio

darbo sutartis). Darbdaviai ir darbuotojai, pasitelkę kolektyvinių derybų procesą, gali sutarti dėl didesnio viršvalandžių kiekio.

Statistikos departamento duomenimis, iki sausio 1 d. minimalus darbo užmokestis išaugo 6 proc. ir buvo aukščiau skurdo ribos. 2020 m. žemiau skurdo ribos Lietuvoje gyveno 585 000 žmonių; tai sudaro 20,9 proc. visų šalies gyventojų. Per metus, nuo 2019 m., šis rodmuo pakilo 0,3 proc.

Saugumas ir sveikatos apsauga darbo vietoje. Darbo saugos ir sveikatos standartai atitinka pagrindinių pramonės sričių, pvz., naftos perdirbimo, maisto perdirbimo, energijos tiekimo, chemijos pramonės, baldų gamybos, medienos perdirbimo, tekstilės ir drabužių pramonės, reikmes. Darbo įstatymai galioja tiek vietos, tiek užsienio darbuotojams. Vyriausybė veiksmingai įgyvendino darbo saugos ir sveikatos įstatymus, o už jų nevykdymą skiriamos bausmės atitiko už panašius nusikaltimus, pvz., aplaidumą, skiriamas bausmes.

Už darbo įstatymų įgyvendinimą atsakingoje Valstybinėje darbo inspekcijoje dirbo pakankamas darbuotojų skaičius įstatymų įgyvendinimui užtikrinti. Per pirmuosius aštuonis metų mėnesius inspekcija atliko 2 449 patikrinimus įmonėse ir kitose įstaigose. 80 proc. nustatytų pažeidimų sudarė visos algos neišmokėjimas, vėlavimas sumokėti algą ar prasta darbų sauga. Nepatenkinti tyrimo rezultatais darbuotojai galėjo juos apskųsti teismui. Pasak Valstybinės darbo inspekcijos, daugiausia darbo užmokesčio, viršvalandinio darbo bei saugos ir sveikatos darbe standartų pažeidimų pasitaikė statybų, mažmeninės prekybos ir gamybos sektoriuose. Inspekcija gavo statybų ir gamybos sektoriuose dirbančių darbuotojų skundų dėl pavojingų darbo sąlygų.

Iki rugsėjo 13 d. Valstybinė darbo inspekcija užregistravo 2 930 nelaimingus atsitikimus darbe, įskaitant 22 mirtimi pasibaigusius nelaimingus atsitikimus, palyginus su atitinkamai 2 533 ir 22 nelaimingais atsitikimais 2020 metais. Daugiausia jų įvyko transporto, statybų, perdirbimo ir žemės ūkio sektoriuose. Siekdama spręsti šią problemą, Valstybinė darbo inspekcija toliau rengė inspektoriams mokomuosius seminarus techninių darbuotojų patikros srityje.

Valstybinė darbo inspekcija rengė ataskaitas apie susitarimus dėl prastovų, rekomendacijas ir taisykles dėl darbo santykių nepaprastos padėties sąlygomis ir per karantiną bei pagalbą darbuotojams ir darbdaviams pandemijos metu. Inspektoriai turi teisę atlikti patikrinimus ir be išankstinio pranešimo. Už neatitikimo saugos reikalavimams identifikaciją atsakingas ne darbuotojas, o darbų saugos ir sveikatos specialistai. Įstatymas suteikia darbuotojams teisę pasišalinti iš pavojingos darbo vietos ir dėl to nerizikuoti prarasti darbo vietos. Darbuotojai turi juridinę teisę reikalauti kompensacijos už sveikatos problemas, kylančias dėl pavojingų darbo sąlygų. Sveikatos sektoriaus darbuotojai susidūrė su itin dideliu darbo krūviu ir padidinta rizika COVID-19 pandemijos metu. Valstybinė darbo inspekcija organizavo 218 konsultacijų ir mokomųjų renginių darbo saugos ir sveikatos tema. Juose dalyvavo daugiau nei 4 800 žmonių. Inspekcija taip pat organizavo aukštesniųjų klasių mokiniams skirtą internetinę viktoriną „Ateitis be šešėlio“.

Neformalus sektorius. Neformalūs darbo santykiai sudarė 25 proc. visos rinkos. Pabėgėliai daugiausia galėjo įsidarbinti statybų, paslaugų (kavinėse), gamybos ir namų priežiūros sektoriuose. Pabėgėliams didžiausią barjerą įsidarbinti sudarė kalba, pagalba ieškant darbo, išsilavinimas ir kvalifikacijos stoka.